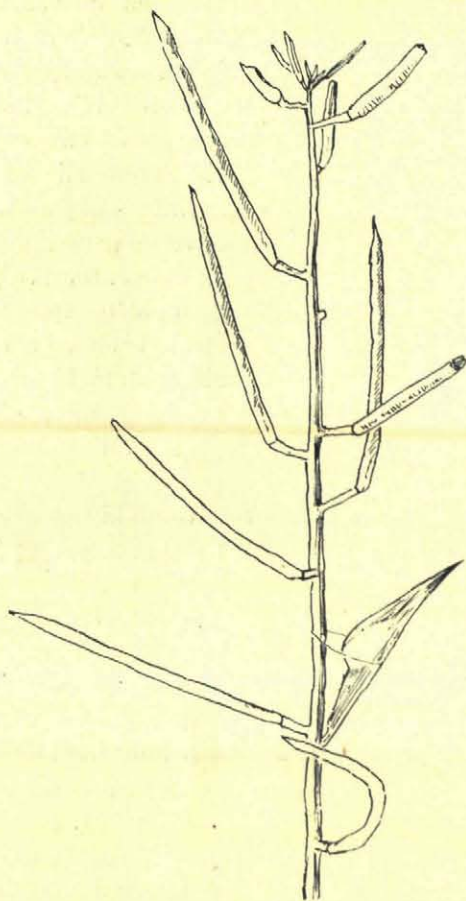

heusch goed uitkijken om ze te vinden en ik heb mijn kinderen al heel wat moeite veroorzaakt, door ze op te dragen een vijftigtal van die poppen voor me te zoeken. Want ik ben met mijn zestal poppen niet tevreden. In de boeken staat, dat er van de

Pop van de Oranjetip.

oranjetipvlinder ongeveer achtmaal zooveel mannetjes als wijfjes voorkomen. Nu verwonder ik mij altijd zeer over dergelijke beweringen en sla er in den regel evenveel geloof aan als aan de bevolkingscijfers voor Centraal-Afrika of Nieuw-Guinea.

Toch zouden we voor deze oranjetip-statistiek wel betrouwbare cijfers kunnen krijgen. De poppen zijn den heelen zomer, herfst, winter en lente door (bijna een rond jaar) te vinden aan de doode stengels van de lookraketplant. Het is wel even de moeite waard, om na te denken over het wonder, dat het teere vliedertje in die dunne pophuid tien maanden lang blootgesteld is aan alle wisselingen van wind en weer. Nu blakeren ze in de heete zon, over een half jaar hangen ze aan de doode stengels bij tien graden vorst, worden ze begraven in de sneeuw of omkorst met rijp en ijzel. In April begint er nieuw leven in te komen, dan beginnen zich de kleurplekken van de vleugels te vertoonen, zoodat reeds eenige dagen voor het uitkomen is vast te stellen, of de pop een mannetje of een wijfje herbergt.

Het komt er nu maar op aan eenige honderden van die poppen te verzamelen en dan in April eventjes telling te houden.

Dit is nu eens een vorm van verzamelen waar niemand iets tegen kan hebben. Er wordt niets bij vernield of gedood, het zoeken zelf scherpt je oogen en ontwikkelt je geduld en het resultaat is een bijdrage voor de wetenschap, al is het dan ook maar een zeer bescheidenne.

Kijk uit naar lookraketstengels met half afgevreten hauwen. Zoek langs den stengel naar de pop. Neem die met stengel en al mee naar huis en bewaar ze buiten, door ze in den grond te steken, desnoods in een bloempot. Binnenshuis zouden ze misschien te vroeg uitkomen en sterven, voordat de plant bloeit, waarop ze hun eieren leggen.

We willen eens doen, wie er de meeste vindt en in Mei maken we dan een groote optelsom, om te zien, hoe het staat met die overbevolking van mannetjes.

JAC. P. THIJSSSE.

IN DE NOORDERVEEN TE ASSENDELFT.

In, het moest eigenlijk „het” Noorderveen zijn, maar de Assendelvers zeggen het nooit en schrijver dezes zou het ook vreemd vinden, om voor deze gelegenheid taalkundig juist te zijn. En daarom het heele opstel door „de” Noorderveen.

Er is te Assendelft ook een Zuiderveen (polder), maar deze blijft buiten beschouwing, daar hier het veeneigenaardige totaal is verdwenen. De beschaving heeft hier de natuur verminkt, de veenplas is omdijkt, drooggelegd en netjes in weilanden afgedeeld.

De Noorderveen is een wildernis, waarin de natuur

nog grootendeels vrij haar gang kan gaan. Grootendeels, want op de talrijke veenlandjes wordt hard „gewerkt”, de breede plassen tracht men schoon te houden, nieuw land „wint men aan” en voor het vervoer van hooi of mest zijn een paar vervelend rechte „tochten” gegraven, alles tot nadeel van de oorspronkelijke natuur. Maar het karakter van veenlandschap blijft nog en zal niet zoo spoedig verdwijnen.

Zeker, de Noorderveen is géén Naardermeer, maar al is het veenlandschap ook een natuurmonument van den derden of vierden rang, het is een bezoek

overwaard en verdient dan ook in wijder kring bekend te worden, dan tot nu toe het geval is.

Ik wil u even aangeven, waar men het bedoelde terrein in het uitgestrekte Assendelft zoeken moet.

Wie met spoor van Amsterdam naar den Helder reist en zich links van den waggon voor het raampje zet, heeft van de Hembrug tot het station Krommenie-Assendelft steeds het gezicht op een hoogen, zwaren toren, waarop zich geen spits, maar een klein, flauw hellend dakje bevindt. Dat is de watertoren van de Zaanlandsche waterleiding. Daar vlak bij, aan den noordkant, ligt de Veen. Bijgevoegd plattegrondje zal het verder duidelijk maken.

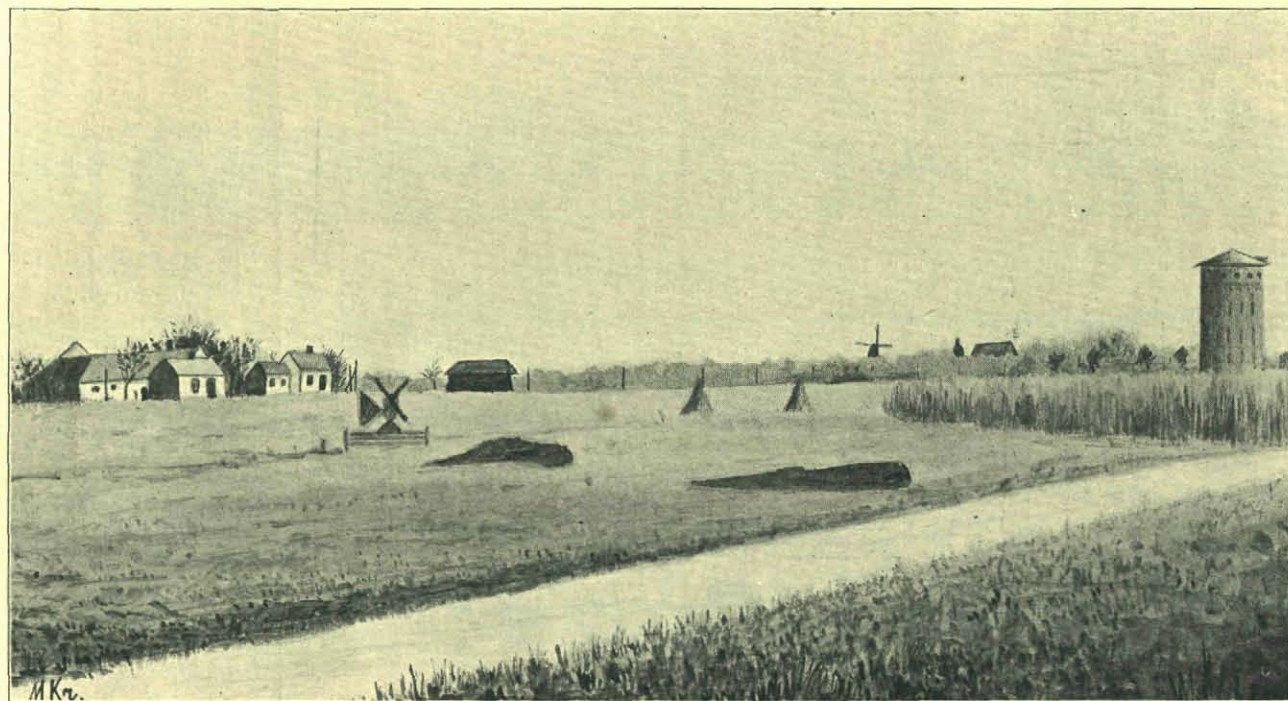
Vele Zaankanters fietsen in den Zomer dit terrein voorbij langs den „communicatieweg”, maar weinigen

Want daar in dat land van water en slappen grond, daar heerschte hij (volgens de vaders en moeders) oppermachtig, de „bullebak”, die de vermetele kinderen aan de beenen trok een meevoerde naar zijn donker rijk op den diepen, modderigen bodem.

Bestaat in andere waterrijke streken ook zoo'n waterduivel tot afschrik van de kinderen?

En dan, een stuk waterig land bij dat gevaarlijk oord heette de hel ¹⁾, en een ander gedeelte werd de „nersie” genoemd, wat in het Assendelftsch zoo veel als ongelukkig land beteekent.

Ik wil maar zeggen, dat de Noorderveen voor ons schooljongens een oord vol verschrikking was, waar vreemde dingen met je gebeuren konden.

Bij Assendelft.

zijn bekend met de mooie wildernis, die zich achter de rietkraggen aan hun oog onttrekt.

Botanisten zullen zich verbazen over den rijkdom en verscheidenheid van gewassen daar te vinden. Ook de fauna van dit veenlandschap mag genoemd worden.

Vóór een bezoek aan „de Veen” is de lezing van het bekende werkje „Door het Rietland” zeer aan te bevelen.

De Noorderveen! Wat oefende hij een zonderlinge aantrekkingskracht uit op de schooljongens van ons dorp. Hoe werden de weinigen, die van hun ouders dat geheimzinnige oord mochten bezoeken en met een vracht „kattestaerte” (dullen) thuis kwamen, of 's winters daar „ijssie 'ebrand” ¹⁾ hadden, als helden beschouwd.

¹⁾ De bekende aardigheid van het verbranden van moerasgas, dat zich onder het ijs in blazen ophoopt.

In 1885—'86 werd de straks genoemde watertoren gebouwd ²⁾ aan de zuidgrens van de Veen. Daar trokken wij jongens heen. En toen zwierven wij vaak huiverend langs de weeke kanten van het verraderlijke landschap; wat er in komen, diep er in dringen konden we niet bij gebrek aan een schuitje.

Ik herinner me nog, dat we dan mooie, witte bloemen vonden, die prachtig om de rietstengels slingerden, maar die spoedig verwelkten. Sommigen noemden ze veen-aronskelken, anderen betitelden ze heel gewoon met „pot-de-chambertjes”, zal ik

¹⁾ Hier werd in vroegere jaren korte turf gemaakt.

²⁾ In den veenbodem werd met een kolossale heimachine (stoom in het heiblok) een bos palen geslagen van geweldige afmetingen. Paal naast paal. Het zware gebouw met kolossalen waterketel vertoont nog geen scheuren.

maar zeggen, maar ze zeiden het in 't Hollandsch. Later bleek het eenvoudig *Convolvulus sepium* te zijn.

Tegelijkertijd met den bouw van den watertoren werkte een baggermolen een gedeelte van het veenterrein vol met Noordzeekanaal-slijk, waarop ik straks nog eens terugkom.

Die interessante tochtjes in de schooljaren naar den uithoek van ons dorp zijn me altijd bijgebleven. Ik meen er uit te mogen afleiden, dat de meeste kinderen onbewust aangetrokken worden tot natuurgenot en dat door dergelijke tochtjes de zucht ontstaat om na de schooljaren in die richting voort te gaan. Op school werd bij ons toen toch niets anders aan natuurlijke historie gedaan dan op Vrijdagmorgen (half 11 tot 12 uur) lezen in de „Blauwe boeken” (Huizinga. Uitstapjes in het rijk der natuur), na welke lezing een opstel moest gemaakt worden. Wat we en lezen en opstel maken erg vervelend vonden. En zoo zou men tot de bewering kunnen komen, dat schoolwandelingen in de vrije natuur behalve het directe nut van zeer groot indirect belang zijn voor het latere leven.

Als kweekeling („man van studie” wou ik schrijven) betrad ik de Noorderveen weer om „wetenschappelijke” zwerftochten te doen in de rietachtige binnenlanden. En gesprekken werden aangeknoopt met de inboorlingen, d. w. z. met de arbeiders, die langzaam maar zeker het mooie veenlandschap bederven, met visschers en jagers, die aan den veenboer en zijn mannen „gloeiend 't land” hadden, omdat die kerels „nou krek nacht en dag werken”.

— „Je ken 't best merreke an 't wild, d'r benne veul minder koete (waterhoentjes) den jare 'eleje! 'n Otter, 't is 'n lot uit de loterij, as je 'r ien te pakke krijg, ze benne 'r niet meer! 'n Wilde eend durft hier temet niet meer te komme. Je haal je cente 'r niet uit, as je 'n akte koopt!”

En ook de visschers klaagden.

— „Weerom haalt die dond..... boer al dat vuil uit de sloote? Op lest ken je gien karpertje, snoekie of zeelt meer vange. Je ken gerust bai moeder blaive; 't is gien bl..... meer waard”.

Er was wel eenige overdrijving bij, want in de tobbe van zijn schuitje spartelde toch heel wat visch.

— „'t Is 'n zoodje kattevisch”, zei de man minachtend. „Maar vroeger zie je, toe 'k mit me vader hier heen gong, in 'n uur had je 'n skuit vol mit karper, baars, paling, en snoek vonge we ok heel wa. En nou!”

Het was een genot als tegenstelling de veenboer

te hooren, die met welgevallen op de verbeteringen wees in het veenterrein aangebracht.

— „We werreke hier nou 'n twintig jaar, raak of mis, maar d'r is puur wat land bij 'ewonne en de lappies grond magge 'ezien worre. We hale 'r de halft meer of as in 't begin. Maar 't is werreke, nou! En moeite, dat je heb om de boel zoo'n beetje 'skoon te houwe, d'r hej je gien denkbeeld van!

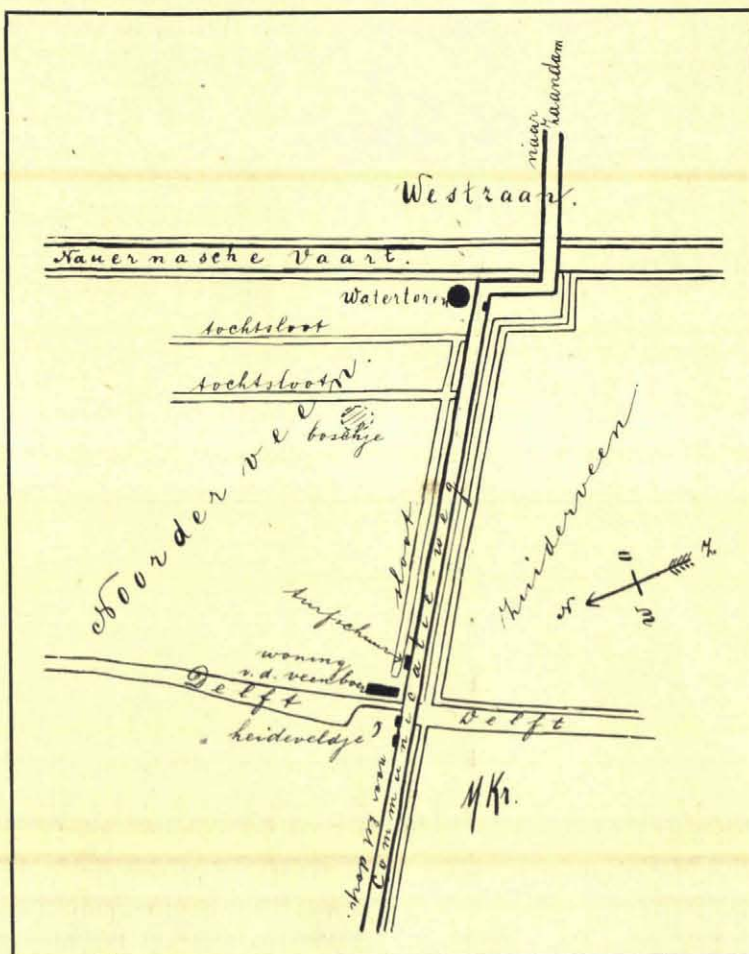
— „Dat riet; wat doen jullie daar toch mee?”

— „As bladriet, zoo azze wij 't noeme, gaat 't meeste weg. Hier in Assendelft ver koope we wat an de boere om de hooi-klampe te dekke voor

inwatere. En ok wel voor strooisel in de varkes-hokke, as 't stroo prazig is. Maar 't meeste hale de bloemiste bij Haarlem. Dekking voor de bloembollen, zie je.”

— „Maar er zijn toch wel rietvelden, waar je zonder levensgevaar toch niet bij kunt komen om te snijden.”

— Den binde we plankies onder de waterlaerze. Maar sommige brokkies blaive staan. Dat snijje we in de winter, as 't 'evrore heb. Dat is den hard riet; best strooisel voor de kalverhokke en 't gaat ok weg voor dekking. 't Is je langste riet netuurlijk, omdat 't zoo lang mogelijk ken groeie.”

Het gesprek kwam op het „grasgewas”.

— „’t Is licht natuurlijk, ’n zwaere koe ken je ’r niet op make, maar ’k win hooi genog en ze vrete ’t graag. Mit ’n koekie (lijnkoek) er bij in de winter plok (melk) je genog, nou!

’n Last is ’t, die aiërezoeke in de zeumer, die trappe ’t gras zop plat in ’t hooiland. Denk je ’r ok ’n beetje om, as je kruije gaan zoeken?”

Ik begreep den wenk en beloofde het hooiland te ontzien.

— „Ken je wat van die „kruije,” die op je land groeie?”

— „Zuring en butterbloempies en pinksterblomme en dat gerei; maar ’t ken me gien steek skele, as ’k maar gras genog onder de koeie heb. Zoek je die kruije voor de meester? ¹⁾ — of mot je ’r van stedeere? — Je weet eigenlijk niet watte ze langer bedenke: blommetjes zoeken om skoolmeester te worre. Maar ’t zel wel motte. Motte de schooljonges dat nou ok leere? Ikke heb ’r nooit van ’eleerd.”

’t Gesprek dreigde een paedagogischen kant uit te gaan, welke richting ik liever niet uit wilde, ’k wou de Veen dieper in om „kruije te zoeken.”

En daar zijn je wat „kruije!” Vooraf een grillige opsomming van bekende planten, die men hier aantreft en waarover ik geen nadere bijonderheden weet te vermelden. Men vindt in de Veen: waterkers, kruiskruid, moeras-rolklaver, blaatr. boterbloem, gewone boterbloem, egelskolen, egelsgras, ruige basterdwederik, klavers, zwanebloem, egelskop, kervel, dullen, moeras-spiraea, waternavel, moeraswalstroo, smeewortel, iris, veenmos, hoefblad, kalmoes, duitblad, bitterzoet, moeras aschkruid, ²⁾ koekoeksbloem, brunelle, munt, glidkruid, scheerling, zuring, zulte enz. enz.

Ik wil slechts eenige opmerkingen maken over enkele planten, die ik hier vond en niet vond, in de hoop, dat meerdere krachten zullen medewerken tot een nauwkeurig kennen van dit mooie landschap.

Van de fauna heb ik geen studie gemaakt. Alleen heb ik eens een middag gezocht naar den gedrochte-lijken veenmol, maar het beestje was niet te vinden; de bodem is dan ook heelemaal niet kleiachtig.

In gróóte hoeveelheid groeit in de Veen *Cochlearia officinalis* (Lepelblad), welke plant hier eigenlijk niet thuis hoort. De heer Heukels, aan wien ik indertijd een exemplaar opzond, schreef me, dat van deze plant meer „onbehoorlijke” vindplaatsen bekend zijn.

¹⁾ In Assendelft en omstreken wordt de dokter vaak „de meester” genoemd. Wie ziek is gaat „an de meester.” De onderwijzer is „skoolmeester.”

²⁾ *Cineraria palustris*. Ik meen eens gelezen te hebben, dat deze plant zich zoo gaarne meester maakt van den moerasigen bodem bij drooglegging van een plas. Dit moet sterk het geval geweest zijn bij de droogmaking van de Haarlemmermeer.

Zij is niet zeldzaam aan het strand. Bij Dr. C. A. J. Oudemans (De Flora van Nederland) staat:

„Niettegenstaande het gewoon Lepelblad eigenlijk een strandpunt is, en dan ook in de nabijheid van Katwijk menigvuldig voorkomt, treft men haar toch ook wel meer binnenwaarts aan langs slooten en op vochtige plaatsen. Zoo vond ik zelf haar langs het Marendijkje bij Leiden en werd zij door anderen langs de hooge Morsch bij die stad ingezameld.” Zou de bagger uit het Noordzeekanaal misschien de zaden hebben overgebracht? Maar op het gebaggerde gedeelte komt zij juist het minst talrijk voor. Men treft haar ’t meest aan langs de slooten, waar ze in gezelschap van moeras-walstroo een mooi effect maakt.

Nooit heb ik in de Veen orchideeën gevonden, ook geen pijlkruid, ook geen vetkruid (*Pinguicula vulgaris*), wat niet zeggen wil, dat deze planten hier niet voorkomen. Niet het geheele terrein heb ik doorzocht.

Wel vindt men hier *Drosera rotundifolia* (rondbl. zonnedaauw), maar men kan er lang naar zoeken. Want dit aardige ding groeit slechts op één plaats en daar dan in zeer groote heveelheid! Vreemd niet waar. Dat plekje ligt ten z. w. naast de woning van den veenboer en achter de huisjes langs den communicatie-veg (zie „Het landschap van verre”). Jaren geleden was het zoo’n stil, bekoorlijk hoekje. Nu vervullen kippen en eenden de lucht met haar lawaaiig gekakel en gekwaak. Wat men hier ook niet zoeken zou, is het heideplantje (*Erica tetralix*), dat alweer op dit ééne plekje menigvuldig voorkomt. Ik maak hier dezelfde opmerking als W. J. C. de Koning ten opzichte van de Amstelveensche poel „(Levende Natuur,” Deel X, bladz. 173): „Het is of hier vroeger heidestrecken gelegen hebben, hoe is anders hunne aanwezigheid te verklaren?” Misschien zou de aanwezigheid van *Drosera* en *Erica* in verband te brengen zijn met de schuur, die daar dichtbij staat en waarin korte- en lange turf wordt gelost. Maar zeker weet ik, dat voor 25 jaren reeds *Drosera* gevonden is en of toen reeds op die plaats turf gebracht werd, betwijfel ik. En bovendien vindt men in de onmiddellijke nabijheid van de losplaats géén *Drosera* en géén *Erica*.

Andere verrassingen wachten de bezoekers van de Noorderveen in het z.g. boschje. ’t Is een toer om er te komen; ten eerste door het warnet van slooten, ten tweede door het kroos en vuil in „dezelve.” Er is maar één plaats tamelijk geschikt om te landen, dat is aan den kant naar den watertoren. Is men eenmaal aan de landingsplaats, dan begint een gevaarlijk wandelingetje. Eenige meters ver voert het pad langs en door veenmos, welk weggetje me altijd de dichtregels (van den onvergetelijken Tollens meen ik) in gedachten brengt:

„En Neerlands weeke grond hijgde onder 't wicht van wee....” Maar 't is wijselijk om niet aan Helmers te denken op het gevaarlijk pad. Een twintig stappen en het terrein rijst; ge bevindt u in het boschje, dat a. h. w. een oase is in het veenlandschap. En wat vreemd is, de grond is hier veel vaster, ja hard. Is het een Germaansche grafheuvel? Verbergt de bodem aanwijzingen uit het verre, verre verleden? Het riet ruischt hier geheimzinnig; het bladerengeritsel der weinige boompjes doet u vreemd aan in deze eenzaamheid, het lijkt u, of de adem veler eeuwen u hier omzweeft, maar antwoordt krijgt gij niet op uw vermetele vragen.

Maar dat ge u hier op een bijzonder terrein bevindt, bewijzen u een drietal planten, die ge nergens anders in dit veenlandschap ontdekken zult.

Aan de westzijde van het boschje groeit St.-Janskruid. (*Hypericum perforatum*). Wel een bewijs, dat die grond hier tamelijk droog is.

Aan de noordoost- en oostzijde — maar in het lagere gedeelte — vindt men een tweetal varens. De eerste is demoerasvaren. (*Polystichum thelypteris*)

De andere — 'k durf 't haast niet te schrijven — móét zijn de zeer zeldzame rechte beukvaren (*Phegopteris robertianum*).

Het móét zoo zijn. Het varentje is breed driehoekig, de steel maakt geen hoek met het blad, de bladsteel is ook niet 2—3 maal zoo lang als de bladvlakte, de kleur is niet levendig groen, maar mat, dof. En al is het dingetje nu ook maar alleen gevonden in Z.-Limburg, het z.z.z. varentje is ook aanwezig (en in vrij groot aantal) aan den noordoostkant van het boschje in de Noorderveen te Assendelft. Ik kan er niets aan doen. In Juli, Aug. 1908 hoop ik exemplaren op te zenden aan de L. N. Hoe komt deze zeldzame varen hier bij het eenzame heuveltje verdwaald! Vraag maar raak, het antwoord krijgt men toch niet.

Het merkwaardige boschje verlaten we en gaan weer scheep. Ga nu recht op den communicatieweg af, leg uw schuit vast en beklim den watertoren.

Behalve het interessante inwendige heeft men boven voor de ronde ramen om den ketel een prachtig gezicht op het Zaanlandsche waterland in 't algemeen, op het pas bezochte veenlandschap in het bijzonder.

Wat een slooten, wat een plassen, wat een grillige stukjes, neen snippertjes land! Wat een molens, wat een fabriekspijpen!

Bij den voet van het gevaarte nemen we afscheid.

Ik hoop, dat deze beschrijving vooral voor natuurliefhebbers in 't Zaanse een opwekking moge zijn tot een bezoek aan de Noorderveen te Assendelft.

Maar trap het gras niet plat in de hooilandjes. Dan krijgt ge den veenboer op uw dak.

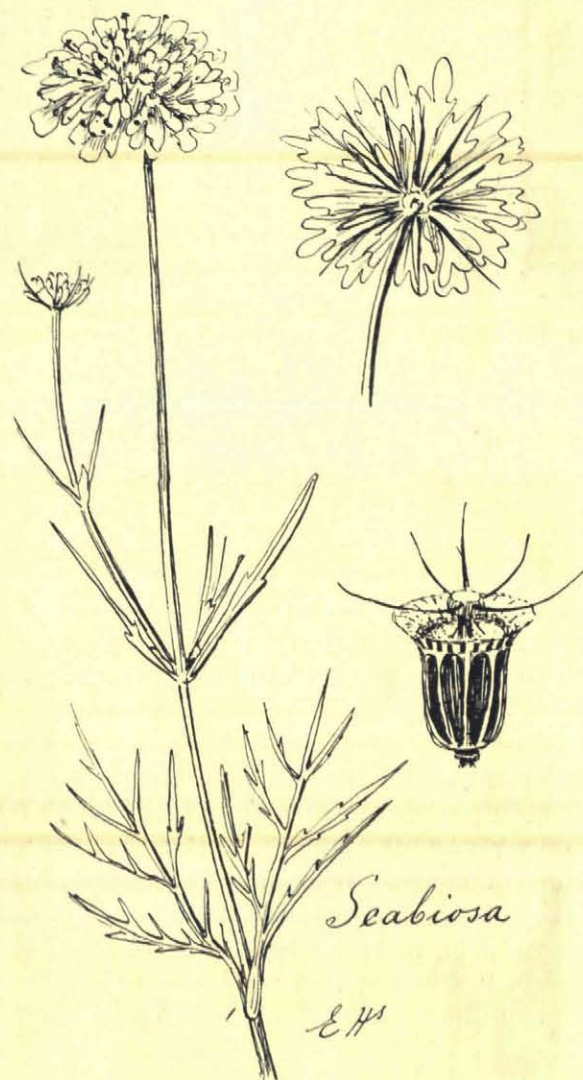
Amsterdam.

M. KRAMER.

LASTIGE BLOEMEN.

Onze drie *Scabiosa*'s.

Dat zijn drie mooie, maar lastige planten voor wie met een flora den naam wil bepalen. Ze bloeien alle drie in de zomervacantie. In onze flora's hebben ze tegenwoordig elk een eigen geslachtsnaam: *Knautia* of honingbloem; *Scabiosa* of duifkruid en *Succisa* of blauwe knoop. Linnaeus noemde ze samen *Scabiosa*'s; ze lijken dan ook zoo veel op elkaar, dat ze best één geslacht konden vormen, maar voor het onthouden van de verschillen is het wél zoo gemakkelijk ze elk een eigen geslachtsnaam te geven.

Wie ze zonder veel moeite wil leeren kennen doet het best ze alle drie samen te nemen en de bloemen van den achterkant te bekijken; de gemeenschappelijke kelk, die onder de bloemkopjes te zien is, geeft het beste onderscheidingsmiddel; want de bloemen en de bladeren kunnen zoo afwisselend van vorm en kleur zijn, dat ge daarop afgaande vaak in twijfel komt, met welke van de drie ge te doen hebt. De derde, de blauwe knoop, is nog de meest standvastige